

Lärarhandledning

Samer i

Västernorrland

Samer bedriver torghandel i Härnösand runt år 1900.
Vykort, Länsmuseum Västernorrlands bildarkiv

Innehåll

Lärarhandledning – Samer i Västernorrland

Inledning	3
Samer i grundskolans läroplan	3
Samer – Sveriges urfolk.....	4
Identitet och språk.....	6
Samiskt kulturarv	7
Samer i Västernorrland	8
Förslag på aktiviteter, uppgifter och diskussionsfrågor	12
Källor och fördjupning	14

Inledning

Samerna har troligtvis vistats lika länge i Västernorrland som i andra delar av norra Sverige och Sápmi. Samer har haft sina renar på vinterbete i regionen och bedrivit omfattande handel med kustbefolkningen i alla tider. I den här lärarhandledningen får du som är SO-lärare i mellan- och högstadiet veta lite mer om samerna i Västernorrland. Du får ta del av fakta, lektionsupplägg, diskussionsfrågor och uppgifter. Det finns också tips på några platser i länet där det finns tydliga spår av samer och som du kan besöka med din klass. Syftet är att skapa en ram inom vilken du som grundskollärare kan genomföra aktiviteter som ska främja elevernas lärande om nationella minoriteter, och då särskilt om samer i Västernorrland, med kulturarv som pedagogisk resurs. Samernas kulturarv är en del av vårt gemensamma kulturarv och du som lärare kan hjälpa eleverna att bli mer medvetna om det. Vi hoppas att du kan få nytta av den här guiden i din undervisning!

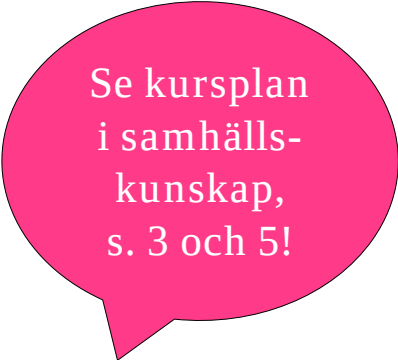
Lärarhandledningen är indelad i tre delar. *I den första delen* lyfts kopplingen till läroplanen och kursplanerna för de ämnen som berör nationella minoriteter och urfolket samer i grundskolan. *I den andra delen* tas upp fakta om samer som kan användas i skolarbetet av både lärare och elever. Fokus här är alltså på samer och samiskt liv i Västernorrland, även om en mer generell introduktion också finns med. Inriktningen är ämnesövergripande, med inslag av historia, samhällsvetenskap, religion, språk, kultur och identitetsfrågor, både i dåtid och samtid. *I den tredje delen* finns förslag på diskussionsfrågor och uppgifter som du kan använda i arbetet med eleverna.

Samer i grundskolans läroplan

Ett av målen i Läroplanen för grundskolan (Lgr22) är att eleven efter genomgången grundskola ska ha fått kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia (Lgr22:13). De nationella minoriteterna (judar, romer, samerna, sverigefinnar och tornedalingar) har en särskild ställning och särskilda rättigheter enligt Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter ([SÖ 2000:2](#)). Samerna är dessutom ett urfolk som funnits inom Sápmi, ett område som sträcker sig över norra Skandinavien, Finland och Ryssland, i tusentals år.

Men även andra mål är relevanta i det här sammanhanget, exempelvis ”kunskaper om och insikt i det svenska, nordiska och västerländska kulturarvet samt grundläggande kunskaper om de nordiska språken” (Lgr22:13).

I de nu gällande kursplanerna finns skrivningar om de nationella minoriteterna fördelade på centralt innehåll i kursplanerna för *samhällskunskap*, *religionskunskap* och *svenska*. Kursplanerna reviderades den 1 juli 2022. Innan dess innehöll även kursplanen för ämnet historia (årskurserna 7–9) en formulering om historiska perspektiv på urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas situation i Sverige, men denna formulering är borttagen i den reviderade kursplanen.

Se kursplan
i samhälls-
kunskap,
s. 3 och 5!

Det historiska perspektivet har i stället flyttats till kursplanen för samhällskunskap.

I ämnet samhällskunskap är alltså nationella minoriteter och samer som ett urfolk som en del av centralt kunskapsinnehåll. Under rubriken *Rättigheter och rättsskipning* för årskurs 4–6 kan vi läsa att undervisningen i samhällskunskap ska behandla ”de nationella minoriteterna judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar: kultur, historia och rättigheter”. Elever i årskurs 7–9 ska få kunskap om ”De nationella minoriteternas situation i Sverige samt den svenska minoritetspolitiken och dess framväxt. Samernas ställning som urfolk.” (Kursplan för samhällskunskap, ss. 3, 5)

Som centralt innehåll i samhällsorienterande ämnen för årskurserna 1–3 anges ”människors levnadsvillkor under nordisk stenålder, bronsålder och järnålder” samt ”berättelser i antik och nordisk mytologi samt i samisk religion” under rubriken *Att leva i världen*. (Kursplan för religionskunskap, s. 2)

I ämnet svenska för årskurs 4–6 anges de nationella minoritetsspråken i Sverige som ett centralt innehåll under rubriken *Språkbruk* och för årskurs 7–9 utökas detta till de nationella minoritetsspråken och deras ställning i samhället. (Kursplan för svenska ss. 4, 6)

Sammanfattningsvis är det relativt lite ämnesinnehåll om nationella minoriteter i kursplanerna och särskilt då formuleringen i ämnet historia tagits bort. Men det historiska perspektivet är oerhört viktigt för urfolket samerna, så i den här lärarhandledningen kommer det att tas upp, även om det blir översiktligt. Nationella minoriteter kan och bör även tas upp i andra sammanhang, exempelvis då kunskapsinnehållet handlar om identitetsfrågor, mänskliga rättigheter och demokratifrågor i ett större perspektiv.

Samer – Sveriges urfolk

Samerna är ett av världens ursprungsfolk och det enda urfolket i Europa. Samerna har i flera tusen år levt i Sápmi, innan det att området koloniserades av nationalstater (se karta på nästa sida). Samerna har sin egen kultur, eget språk (eller egentligen flera språk) och egna traditioner.

En vanlig uppskattning är att det finns uppemot 100 000 samer i Sápmi. Det är endast en grov uppskattning eftersom folkräkningar på etnisk grund inte görs i Norden. Hur många som själva identifierar sig som same är svårt att veta. En uppskattning är att det bor ungefär 20 000–40 000 samer i Sverige (www.samer.se/5644), en annan något äldre uppskattning är ca 20 000 (Elenius 2008).

Karta över Sápmi, ritad av Anders Sunesson. Källa: www.samer.se

Traditionellt har samer livnärt sig genom renskötsel och andra fångstnäringar (fiske, jakt) men idag arbetar samerna inom samhällets alla områden. Endast en bråkdel av samer är renägare. Ungefär 2000 samer i Sverige lever på renskötsel (Lundmark 2008). Renskötselrätten grundar sig på urminneshävd och endast personer med samisk härkomst och tillhörighet i en sameby kan bedriva rennäring enligt svensk grundlag.

I Sverige finns det idag 51 samebyar; 33 fjällsamebyar och 10 skogssamebyar. Den skogssamiska renskötseln är mer stationär än den fjällsamiska. En sameby är inte som många kanske tror en by där det bor samer, utan det är ett geografiskt område där det bedrivs renskötsel samt jakt och fiske. Samebyn är organiserad som en ekonomisk sammanslutning med en egen styrelse. (www.sametinget.se/samebyar)

Sápmi började koloniserar på 1600-talet då både den svenska staten och kyrkan vill expandera norrut. Ett problem var dock att få svenska bönder att flytta norrut. Lösningen blev Lappmarksplakatet (1673) där det stadgades att den som bosatte sig i lappmarken skulle få 15 års skattefrihet och slippa gå ut som soldat i krig. I takt med att fler nybyggare flyttade till Sápmi ökade konflikterna. Ofta handlade det om fiske och markrättigheter.

I slutet av 1800-talet kom "lapp ska vara lapp"-politiken. Den hade två bärande tankar. För det första skulle renskötande samer i fjällmiljö isoleras och ges en utbildning som ansågs vara anpassad till deras levnadsförhållanden. För det andra skulle icke renskötande samer och bofasta samer helt assimileras in i den svenska majoritetsbefolkningen. (Oskarsson 2016) På 1900-talet stärktes de rasideologiska tankarna. Rasbiologiska institutet grundades 1922 och dess föreståndare Herman Lundborg reste personligen norrut för att kartlägga folkgrupper, inklusive samer, i norra Sverige genom skallmätningar och fotografering. Mätningarna upphörde inte förrän på 1950-talet.

Identitet och språk

Samiskan tillhör den finsk-ugriska språkgruppen. Samiskan brukar delas in i tre huvudgrupper eller varieteter: östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. Dessa huvudgrupper är i sin tur indelade i olika dialekter. Den stora majoriteten av samisktalande talar nordsamiska, en centralsamisk dialekt. De samiska varieteterna kan skilja sig från varandra så pass mycket att deras användare inte kan förstå varandra. Skillnaden mellan sydsamiska och nordsamiska kan liknas som skillnaden mellan isländska och svenska. (Elenius 2006; Lundmark 2008). Västernorrland hör till det sydsamiska språkområdet, men [...]

Samerna är således inte någon enhetlig grupp och de olika varieteterna av samiskan är ett tecken på det. Det finns också en mängd olika kulturella uttryck, traditioner, religionsinriktningar och förhållningssätt inom det samiska. Historiskt kan vi prata om fjällsamer och skogssamer, men idag är samer en mycket mer diversifierad grupp av människor med olika levnadssätt och identitetsuttryck.

Vid sidan av grundskolan finns i Sverige även sameskolan. Det är en skolform likvärdig med grundskolans årskurser 1–6. Kunskapskraven i sameskolans läroplan är samma som för grundskolan, men fördelningen av undervisningstiden för de olika ämnena ser annorlunda ut. Sameskolans elever har också rätt till minst 800 undervisningstimmar i samiska.

Sameskolans syfte är att ge varje elev förutsättningar till att vara funktionellt tvåspråkig. Det innebär att eleverna kan använda både samiska och svenska i sin vardag. Sameskolan ska också bidra till att stärka urfolkets samernas möjligheter att bevara och utveckla sin samiska identitet som en del i det svenska samhället. Sameskolorna finns i Gällivare, Jokkmokk, Karesuando, Kiruna och Tärnaby. Samiska barn kan också välja att gå i grundskolan med integrerad samisk undervisning. (Skolverket.se)

Samernas nationaldag är den 6 februari, då hissas den samiska flaggan. Datumet valdes för att hedra minnet av det första samiska landsmötet i Trondheim den 6 februari 1917.

Flaggans färger, röd, blå, grön och gul kommer från koltan och symboliserar också viktiga överlevnadselement. Grönt står för växter, natur och landet Sápmi. Blått står för vattnet. Rött står för eld, värme och kärlek. Gul symboliserar solen och ett långsiktigt liv. Cirkeln är en symbol för både solen och månen.

Källa: www.dorotea.se

Samiskt kulturarv

Det samiska kulturarvet kan sägas vara det samiska folkets kultur och historia i en geografisk, lokal kontext. Kulturarvet avspeglar både det historiska och det nutida, det är basen för dagens levande samiska kultur. Det samiska kulturarvet omfattar förstås samiska kulturmiljöer, bebyggelse och föremål, men även berättelser, musik, traditionell kunskap, sedvanor och religiösa och filosofiska system.

Ett konkret exempel på samiskt kulturarv är bostäder. De har utformats på olika sätt i olika geografiska områden beroende på tillgång till läge och byggnadsmaterial (näver, torv, björk eller gran, mossa, tältduk osv) och kulturella traditioner eller tekniker. De flyttbara bostäderna lämnade nästan inga spår. Fasta bostäder av naturmaterial har med tiden återgått till naturen. Enda synliga spår efter en kåta (gåetie) kan till exempel vara en ring av stenar eller en öppen glänta med växtlighet, som visar att det varit ett viste.

(www.sametinget.se/kulturarv)

*Härd i Lockstamon, Örnsköldsvik.
Källa: Samer i Västernorrland förr & nu*

Samiskt viste på Norra Berget, Sundsvall. Källa: Samer i Västernorrland förr & nu

Renskötsel – mer än bara en inkomstkälla

Renskötsel är en betydelsefull näring i det samiska samhället. Renskötseln är dock inte bara ett sätt att försörja sig - den är också bärare av en lång kulturell tradition och viktig för många samers identitet. Rennäringen har under tusentals år utvecklats från jakt på vildren till dagens renskötsel. Än i dag är det naturen som styr rennäringens rytm eftersom renen går på naturbete året runt. Det fria naturbetet är en förutsättning för en ekologiskt hållbar rennäring med friska djur. Renskötaren måste ta hänsyn till renen och naturen och inte tvärtom. (samer.se)

Renar från bland annat Voernese och Jijnjevaerie fjällsamebyar betar i Västernorrland. En sameby är ett geografiskt område där renskötsel bedrivs. Dessa samebyar ligger i Jämtland, men har vinterbetesmarker i Ånge, Sollefteå, Örnsköldsvik, Kramfors, Härnösand, Timrå och Sundsvall. (<https://sametinget.se/samebyar>)

Bild: <https://samer.se/1097>

Betande renar på Härnön 1895. Fotograf Karl Stein. Läns museet Västernorrlands bildarkiv.

Samer i Västernorrland i historiskt perspektiv

Enligt skriften *Samer i Västernorrland förr & nu* (Ljungdahl 2017) är Västernorrland en region som inte alltid förknippas med samer, trots att det finns en fastboende samisk befolkning i hela regionen. Både Ångermanland och Medelpad besöks av renskötare och tusentals renar från samebyar i södra Lappland och Jämtland varje vinter. Längre tillbaka i tiden fanns flera samiska grupper i Västernorrland, till exempel skogssamer och "sockenlappar". Spår efter samisk närvaro finns i princip över hela regionen. Samer och övrig befolkning i Västernorrland har i alla tider haft mycket kontakt och mötts i flera olika sammanhang.

Ett spår är ortnamn med samisk anknytning i Västernorrland, då ofta med prefixen "lapp" eftersom det var begreppet som användes då ortnamnen kom till. Exempel på ortnamn i Västernorrland är Lappkojmon, Lappholmen, Lappberget, Lappudden, Lappmyran, Lappbäcken, Lappstenen och Lapptorget. Dessa är vanliga över hela länet.

I norra och inre Ångermanland fanns en skogssamisk befolkning en bit in på 1800-talet. De levde på sk "lappskatteländ", som var ett geografiskt avgränsat område som enskilda samer betalade skatt för att bruka. Skogssamerna levde på jakt och fiske, men de hade även mindre flock av tama renar. Skogssamerna vistades oftast permanent på sina boplatser, men ibland gjordes korta flyttningar under vintern för att utöka renarnas vinterbetesland.

De flesta "lappskatteländ" i Ångermanland avvecklades i början av 1800-talet, men ett var kvar ända till 1880: Stensundslandet i Anundsjö socken. Den siste innehavaren hette Nils Persson (1804–1880) och lär ha ägt flera hundra renar. Han kallades för Nujenjetteme, "lösnäsen", eftersom han hade förlorat sin näsa i kamp med en björn.

Samer säljer sina produkter på Stora Torget i Sundsvall. Fotograf N. G. Nilsson. Sundsvalls museum.

(Ljungdahl 2017) Många skogssamer blev nybyggare på sina gamla skatteland, när skogsrenskötseln avvecklades. Byarna Rödvattnet och Aspsele i Örnsköldsviks kommun grundades till exempel av tidigare innehavare av lappskatteland.

Även fjällsamer har varit närvarande i Västernorrland i flera hundra år. Flera fjällsamebyar från Jämtland och Lappland har även idag sina vinterbetesmarker i Medelpad och Ångermanland, såsom nämnts ovan. Fram till 1930-talet var det vanligt att renarna betade ända ute vid kusten och på öarna i kustbandet. För de bofasta i länet var det en stor händelse när samerna kom med sina renhjordar. På många håll fick skolbarnen ledigt den dagen. Spänningen var stor och både barn och vuxna ville gärna titta på renarna.

Oftast hyrde samerna in sig hos de bofasta under vintern. Bryggstugorna brukade vara uppvärmda när samerna kom, och samekvinnorna gav bort kött och fisk till värdfolket. Samerna kunde prata lite svenska och många bofasta lärde sig några samiska fraser. Ur historiska källor kan vi se att relationerna var goda och det fanns en stor respekt för varandra. Ibland gick de samiska barnen i skola på vinterlandet.

Ända fram till början av 1900-talet flyttade fjällsamerna till vinterbetet till fots. De tog sig fram längs frusna vattendrag och myrar. I takt med att industrialismen tog fart byggdes nya vägar och järnvägar, vilket gjorde att det blev svårare att flytta på gammalt sätt med renhjordarna. Utbyggnad av vattendragen med dåliga isar och avskurna flyttningsleder som följd gjorde flyttningarna än mer komplicerade, och i dag flyttar de flesta renskötare sina renar med lastbil mellan sommar- och vinterbetesland. (Ljungdahl 2017)

Samerna i Ulvöhamn år 1890. Fotograferade av kaptenen på Oscar II:s fartyg Drott. Ulvö museum.

Ett exempel på en samisk boplatz i Västernorrland är Sjul Jonssons kåta i Lockstamon utanför Örnsköldsvik. Sjul Jonsson var från Daunefjälls i Vilhelmina och familjen kom med sina renar i december varje år och stannade ända till april. År 1900 byggde Sjul Jonsson en kåta i Lockstamon och här bodde de varje vinter fram till år 1912. Här föddes

också deras dotter Elisabeth på vårvintern 1901. Elisabeth fick från barnsben höra sägner och berättelser från de äldre, när de satt runt härden under vinterkvällarna. Elisabeth räknas idag som en av de största berättarna i Sápmi. Många av berättelserna lever kvar än och är en viktig källa till våra kunskaper om samer i området. I skogen i Lockstamon finns idag en rekonstruktion av en samisk kåta som står exakt på samma ställe som den som Sjul Jonsson byggde. Eldstaden, *aernie*, är original.

<https://naturguiden.ornskoldsvik.se/aktivitetssidor/sjuljonssonskata>

Det har också funnits bofasta samer utan renar i Västernorrland. De har haft olika sätt att försörja sig. En del renlösa samer blev drängar, pigor, valflickor eller getare hos bönder och nybyggare, andra försörjde sig på att tillverka och sälja korgar, kvastar, skidor och fiskeredskap. Många samer hade fiske som sitt främsta levebröd. De levde i älvdalarna, många längs Ångermanälvens nedre del, eller längs kusterna. Andra, så kallade kustsamer, fanns i och kring fiskelägen eller ute på de större öarna, till exempel på Ulvön. Förutom fiske sysslade de ofta med hantverk och var särskilt skickliga att tillverka fiskeredskap. Flera kustsamer bodde i Nordingrå. (Ljungdahl 2017)

Samer idag

Precis som andra människor i vårt land bor samer i hus eller lägenheter, i städer eller på landsbygd, och jobbar med en rad olika saker. Vemsomhelst som du möter på gatan kan vara en person som tillhör den samiska minoriteten, vi lever sida vid sida i vårt samhälle.

Av Västernorrlands sju kommuner är två, Örnsköldsvik och Sundsvall, förvaltningsområden för samiskan. Ett förvaltningsområde innebär att minoriteten har förstärkt skydd i språkavseende, enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724). Kommunen ska då erbjuda förskola och äldreomsorg på minoritetsspråket och en medborgare i kommunen ska också kunna använda sitt språk i kontakter med kommun och statliga myndigheter.

I Västernorrland finns idag två sameföreningar: Noerhtenaestie, Västernorrlands sameförening och Orrestaare saemien sibrie, Örnsköldsviks sameförening. Bägge föreningar vill verka för att sprida den samiska kulturen. Föreningarna anordnar aktiviteter och kurser i ämnen som berör den samiska kulturen och Västernorrlands sameförening informerar också om samer i skolorna.

Förslag på aktiviteter, uppgifter och diskussionsfrågor

När du som lärare planerar din undervisning om samer så kan du få hjälp av en mängd webbsidor för att få tips på diskussionsfrågor och uppgifter. Du kan leta exempelvis på sajterna SO-rummet och Samiskt informationcentrum (länkar finns i referenslistan). Gemensamt för dessa sidor är att det finns många bra frågor att diskutera! Här nedan hittar du ett par områden att arbeta med (flera är från Samiskt informationscentrum www.samer.se), men leta gärna vidare på egen hand om du vill ha fler att välja på.

Föreställningar om samer

Fråga vilken bild eleverna har av samer och det samiska. Vad är en same, tror du? Och vad är samiskt? Diskutera!

Prata vidare om föreställningar som finns om samer. Lyft och diskutera en del av eventuella fördomar som eleverna nämner. Ni kan också ta upp följande:

- En riktig same äger renar (Vad är en riktig same? Vem same? Är man mera same om man äger renar? Måste man äga renar för att vara same? Vad tror du?)
- Samer bor i kåtor (gåetie på sydsamiska) på fjället (Vad är en kåta/gåetie? Var på fjället? Varför skulle inte en same kunna bo i hus?)

Se på filmen [Samisk historia med Ailo](#) för att se vilka svar som samerna själva ger på några av frågorna ovan. I filmen ges också en kort historisk bakgrund.

Identitet

Kan man både vara arab och svensk, finsk och svensk eller same och svensk? Vad tror du? Vad eller vem är det som bestämmer vem du är?

Samiska barn på en skolgård i Kiruna. Källa: <https://skolvarlden.se>

Samiska traditioner - kolten

Om samiska dräkter: inled med att fråga eleverna hur de tror att en samisk traditionell dräkt ser ut. De kan rita, klippa i tyg eller berätta skriftligt eller muntligt. Diskutera sedan deras funderingar och svar. Fundera också på och ta reda på följande frågor:

- Vad kallas den samiska dräkten?
- Kan man gå in i en butik och köpa en kolt?
- Vilka olika modeller och färger finns det och hur ser de olika modellerna ut?
- När används kolten?
- Vad vill kolten berätta?
- Varför är det viktigt att genom kläder visa vem man är? Varför är kolten viktig för det samiska folket och kulturen? Jämför med andra kulturer.

Eleverna kan också designa en dräkt med sina egna symboler. Diskutera vad symboler är för något och vad de betyder för oss. Jämför samiska symboler med andra symboler.

Samisk dräkt i blommigt tyg.

Källa:

www.samer.se/2243

Ungdomar i kolt.

Foto: Marie

Enoksson.

Källa:

www.sametinget.se

Samiskt hantverk - Duodtie

Samiskt hantverk kallas för duedtie på sydsamiska (duodji på nordsamiska). Duodtie producerades tidigare i huvudsak för egna behov, som bruksslöjd, men idag lever många samer helt eller delvis av duodtie som en självständig näring inom konsthantverk.

Ta reda på vilken typ av hantverk som är traditionellt inom samisk kultur. Leta efter bilder på webben. Beskriv och berätta om bilderna. Skriv bildtexter till dem. Om möjligt, samarbeta gärna med slöjd- och/eller bildläraren. Kanske kan eleverna skapa egen duedtie?

Samiska armband från Gaaltije, Östersund.
Källa: <https://gaaltije.se>

Bygg en kåta

Bygg en modell av en kåta. Här lockas eleverna att fundera över hur en kåta är konstruerad och ämnen som kan integreras är teknik, slöjd, matte, historia.

Det finns flera varianter att välja på men en enklare kåta, *gåetie*, är överkomlig att konstruera i rimlig tid. Börja med att diskutera vilket material eleverna vill använda. Det kan vara pinnar från skogen, spillmaterial från slöjden, återbruk hemifrån etc.

En lämplig längd på stängerna till tältkåtan kan vara ca 30 cm. Eleverna kan arbeta i par eller i mindre grupper (beroende på hur mycket plats ni har att tillgå i klassrummet för modellbygget). Eleverna kan även arbeta skalenligt och sedan räkna ut och mäta storlek för att veta hur mycket material som går åt till kåtan.

När arbetet med kåtorna är färdigt, visar varje grupp sina kåtor för de andra grupperna. De får berätta om konstruktionen av respektive kåta och berätta hur de tänkt. Ni kan också diskutera hur det kan ha varit att leva i en kåta för till exempel hundra år sedan. Hur lagade de mat? Hur sov de, eller hur skötte de hygien? Vilka andra svårigheter kan de som bodde i kåtor haft i sin vardag? Och vilka fördelar kan elever se i att bo i en kåta?

Samisk kåta på Jukkasjärvi friluftsmuseum.
Foto: Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Kåta>

Sápmi och koloniseringen

Ta reda på hur många kvadratkilometer Sápmi täcker. Jämför med Sveriges totala yta. Försök hitta ett europeiskt land som är ungefär lika stort som Sápmi.

Hur gick det till när Sápmi koloniserades? Nämn några likheter och skillnader mellan koloniseringen av Sápmi och hur det gick till när urinvånarnas områden i USA koloniserades. Använd webben som källa, men kom ihåg att behålla ett källkritiskt perspektiv.

Ohtsedidh

Ordet *ohtsedidh* är sydsamiska och betyder att leta eller att söka.

På webbsidan [Ohtsedidh – Samiska kulturyttringar i Mellansverige](#) finns en quiz och annat lättillgängligt material för skolan. Sidan, som är anknuten till en vandringsutställning, är framtagen av Länsmuseum Gävleborg, Dalarnas museum och Västmanlands museum, i samarbete med stiftelsen Gaaltije Sydsamiskt centrum.

Även om materialet behandlar Mellansverige så är det gångbart för Västernorrland, då bägge är inom det sydsamiska området.

Källor och fördjupning

Axelsson, Per & Sköld, Peter (2005). *Ett folk, ett land: Sápmi i historia och nutid*. Umeå universitet, Centrum för samisk forskning.

Elenius, Lars (2006), *Nationalstat och minoritetspolitik. Samer och finskspråkiga minoriteter i ett jämförande nordiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Kjellström, Rolf (2000), *Samernas liv*. Stockholm: Carlsson.

Ledman, Anna-Lill (2012) *Att representera och representeras. Samiska kvinnor i svensk och samisk press 1966–2006*. Avhandling i historia, Umeå universitet.

Ljungdahl, Ewa (2017), [Samerna i Västernorrland förr och nu](#). Skrifter utgivna av Gaaltije 21.

Lundmark, Lennart (2008), *Stulet land. Svensk makt på samisk mark*. Stockholm: Ordfront.

Oscarsson, Erik-Oscar (2016), Rastänkande och särskiljande av samer, i *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi*. Svenska kyrkan.

[Läroplan för grundskolan](#) (Lgr22). Skolverket 2022.

[Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter](#), Utrikesdepartementet, SÖ 2000:2

Samerna – Ett av världens urfolk. Samiskt informationscentrum (årtal saknas). Hämtat från <https://www.samer.se/3632>

Solsten, Ann Kristin & Ljungdahl, Ewa (2019), [Samer i Sjädtavallie. En fördjupad studie av samisk historia och platser i Sundsvall](#). Östersund: Gaaltije Sydsamiskt centrum.

Webbsidor

Samtliga webbsidor besöktes i februari 2023.

Levande historia, <https://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/olika-former-av-intolerans/rasism-mot-av-samer>

Ohtsedidh, Samiska kulturyttringar i Mellansverige, <https://www.ohtsedidh.se/>

Samiskt informationscentrum, Sápmi i skolan, <https://www.samer.se/sapmi-i-skolan>

Sametinget, <https://www.sametinget.se/startsida>

Skolverket, <https://utbildningsguiden.skolverket.se/grundskolan/om-grundskoleutbildning/sameskola>

SO-rummet, <https://www.so-rummet.se/kategorier/historia/historiska-teman/urfolk-och-minoriteter/samernas-historia>

Ulvö museum, <http://www.ulvomuseum.com/ulvohamn-1905-befolkning-och-bebyggelse>

CC BY-NC

Laura Brander
2023-03-01

Stort tack till IdaMaria Nilsson och Annika Svonni Josbrant för kommentarer och förslag på innehåll och aktiviteter. Tack även till Åsa Kjörling för granskning av bildmaterialet.

**VÄSTERNORRLANDS
MUSEUM**